

Pierwszy numer „Sztuki Edycji” poświęcamy zagadnieniom związanym z dziewiętnastowiecznymi edycjami dzieł literackich, publicystycznych i epistolograficznych. Artykuły zamieszczone w tym numerze – których przedmiotem są dzieła zróżnicowane pod względem gatunkowym i tematycznym (utwory literackie, listy, pamiętniki, mowy, dokumenty historyczne) – mają charakter zarówno historyczno-opisowy, jak i problemowy. Autorzy rozpraw prezentują historię dziewiętnastowiecznych wydań poszczególnych dzieł w kontekście konkretnych problemów tekstologicznych. Z analiz wyłania się ogólny obraz dokonanych dziewiętnastowiecznych edycji, wskazujący na istotne znaczenie opracowanych przez nich edycji, nie tylko dla współczesnych im odbiorców, ale także dla kolejnych pokoleń czytelników i badaczy literatury. Dziewiętnastowieczne edycje – często pierwsze wydania nieznanych dotąd dzieł – umożliwiały ówczesnemu czytelnikowi zapoznanie się z twórczością pisarzy odgrywających ważną rolę w kształtowaniu się polskiej świadomości kulturowej, historycznej i duchowej, np. przybliżając polskiemu odbiorcy – tak jak pierwsze wydania *Śpiewów historycznych* Juliana Ursyna Niemcewicza – wydarzenia z zakresu historii Polski. Nierzadko – ze względu na zamieszczenie przez wydawcę określonych fragmentów twórczości (notatek prywatnych, dzienników, listów itp.) – miały one duży wpływ na kształtowanie się wizerunku twórcy. Stało się tak z pewnością w przypadku pierwszych wydań utworów genezyjskich Juliusza Słowackiego, które – dzięki odpowiednio dobranym przez edytorów materiałom, także o charakterze prywatnym – przynosiły obraz poety nie tylko jako autora, twórcy, ale również jako wyznawcy głoszonych przez siebie teorii.

Trudne decyzje dziewiętnastowiecznych edytorów – najczęściej pierwszych wydawców – dotyczące opracowania wybranych publikacji, miały zatem zasadniczy wpływ na recepcję przybliżanej czytelnikom twórczości i decydowały o interpretacji utworów. Ich błędy natomiast, wynikające nierzadko z niewłaściwego odczytania rękopisu, powielane przez późniejszych badaczy, zaważyły na odbiorze i interpretacji czytelników wielu pokoleń.

Na zagadnieniach związanych z arbitralnymi decyzjami dziewiętnastowiecznych wydawców, które zaważyły na interpretacji dzieł Słowackiego, skupia się w swoim artykule Jacek Brzozowski, omawiając dziewiętnastowieczne edycje *Dziennika z lat 1847–1849*. Analizując poszczególne wydania tekstów z *Dziennika*, autor rozprawy poddaje ocenie decyzje wydawców dotyczące włączenia określonych fragmentów i utworów do całości dzieła. Te analizy oraz ponowna lektura rękopisu skłaniają autora do postawienia hipotezy, czy w wypadku całości *Dziennika z lat 1847–1849* nie można mówić – wyciągając z tego zasadnicze wnioski (i konsekwencje) edytorskie – o romantycznej „sylwie” bądź „dzienniku intymnym”.

Główne miejsce w opisach dziewiętnastowiecznych edycji zajmuje bez wątpienia krąg zagadnień związanych z wyborem podstawy tekstu i zasadami jego opracowania (wśród których niezwykle istotna okazuje się także kwestia modernizacji pisowni – stanowi ona główny temat rozprawy Magdaleny Saganiak, ukazującej zagadnienie modernizacji pisowni i interpunkcji w edycjach tekstów dawnych i dziewiętnastowiecznych jako wciąż otwarty problem badawczy). Arbitralne decyzje edytorów w tym zakresie, a także odczytania niezgodne z rękopisem,

Wstęp

rodzą dwa ważne pytania: o granicę ingerencji w podstawę tekstu oraz o jego ostateczną redakcję. Autorzy rozpraw w toku szczegółowych wywodów próbują rozwiązać te trudne kwestie oraz rozstrzygnąć, na ile miały one wpływ na odbiór i interpretację badanych tekstów. Stąd równie istotną grupę omawianych problemów tworzą zagadnienia związane z recepcją dziewiętnastowiecznych edycji. Często to właśnie odbiorca, do którego miał być skierowany wydawany utwór, decydował o jego charakterze i wpływał na najważniejsze decyzje edytorskie (dlatego wśród opisywanych edycji można odnaleźć zarówno wydania naukowe, jak i popularne, mające jedynie przybliżyć w sposób ogólny twórczość nieznanego dotąd pisarza bądź pełniące tylko funkcje estetyczne).

Na tych zagadnieniach skupia się Katarzyna Rauchut, opisująca w swoim artykule historię dziewiętnastowiecznych edycji *Biesiady* Andrzeja Towiańskiego, oraz Katarzyna Grabias-Banaszewska, ukazująca wpływ monografii *Puławy* pióra Ludwika Dębickiego – w której po raz pierwszy zostają opublikowane fragmenty poezji i prozy autorstwa Adama Jerzego Czartoryskiego – na recepcję jego twórczości literackiej. Na pracę Dębickiego powoływali się kolejni badacze (historycy i literaturoznawcy), utrwalając tym samym jednostronne i często błędne wyobrażenie na temat twórczości literackiej Czartoryskiego, która jeszcze do niedawna pozostawała w ukryciu.

Zagadnienie wpływu odbiorcy na kształt wydania zajmuje też ważne miejsce w artykule Marcina Lutomińskiego, który stanowi próbę analizy osobliwych edycji będących streszczeniami utworów z klasyki. Należy do nich streszczenie *Pana Tadeusza* Mickiewicza w opracowaniu Marii Wysłouchowej, która dyskretnie wydobywa fragmenty poematu dotyczące ludu i włościan. Propagując literaturę polską, oświatę i demokratyczne idee, pisarka usiłowała rozbudzić w najmniej zamożnych mieszkańcach prowincji narodowego i obywatelskiego ducha. Jej broszura miała zaś upowszechniać wiedzę o Mickiewiczowskim poemacie, a także – w dalszej perspektywie – zachęcać do jego czytania.

Z powyższą problematyką wiążą się ściśle zagadnienia dotyczące budowy komentarza: objaśnienia dziewiętnastowiecznych wydawców często okazywały się stronnicze i subiektywne, uzależnione od ich własnych poglądów, co miało także decydujący wpływ zarówno na kształt wydania, jak i jego recepcję. Stąd autorzy artykułów, poddając ocenie staranność opracowania edycji, skupiają się głównie na kwestiach związanych ze stopniem staranności i przejrzystości komentarza oraz z funkcjonalnością i zasadnością zamieszczonych objaśnień językowych i rzeczowych.

Opisy warsztatu edytorskiego dziewiętnastowiecznych wydawców przynoszą w szczególności rozprawy Marioli Jarczykowej (która na podstawie analizy dziewiętnastowiecznych edycji mów i listów Krzysztofa Radziwiłła dokonuje oceny pracy poszczególnych wydawców, a zwłaszcza takich aspektów, jak wybór podstawy tekstu, stosunek do makaronizmów czy budowa komentarza) oraz Anny Mateusiak (analizującej dziewiętnastowieczne wydania *Śpiewów historycznych* Juliana Ursyna Niemcewicza i skupiającej się na zaprezentowaniu ich szaty graficznej oraz edytorskiej ramy wydawniczej, w tym przedmów wydawców, które dostarczają ciekawych informacji o funkcjonowaniu ówczesnego rynku wydawniczego, możliwościach technicznych czy okolicznościach politycznych, nie zawsze sprzyjających publikowaniu z założenia patriotycznej publikacji).

Zebrane w tym numerze artykuły stanowią zatem nie tylko prezentację historii dziewiętnastowiecznych wydań, ale przynoszą także obraz dokonań edytorów tamtego czasu, przed którymi postawiono trudne zadanie uratowania od zapomnienia spuścizny romantyków. Analizy edycji wybranych dzieł umożliwiają zapoznanie się z metodami pracy ówczesnych edytorów. Szczególnie ważne w tym kontekście okazują się recenzje dziewiętnastowiecznych wydawców, oceniające prace swoich poprzedników, zamieszczane najczęściej we wstępach, które ukazują sposób pojmowania normy i błędu w pracy edytorskiej i pozwalają zrekonstruować dziewiętnastowieczne metody opracowania tekstu.

Magdalena Bizior-Dombrowska